

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יט, תשכ"ח

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מאדם ועד תולעת

לקט פתגמים וניבים על החי בספרותנו *

אדם

א. זבוב, נמלה, עכבר וכדו', חרס הנשבר, זכוכית וכדו'

חלשים אנחנו מזבובים ומושפלים מעפר

(י' בורלא, "מאבק", עמ' 102)

בן-אדם קרוץ מחומר, שכוח זבובים כוחו וכל נקמתו מאפץ

(שלום עליכם [תר' י"ד ברקוביץ], "טוביה החולב", לך-לך, עמ' רכה)

אדם זקן אני וכוחי כוח זבוב (ש"י עגנון, "האש והעצים", עמ' קצב)

בני אדם כמוהם כזבובים. יש אנשים, שאפילו צרה קטנה

מפילתם. אין בהם כוח הסבל

(יעקב גלשטיין, "ובהגיע יאש" [תר' ש' שנהוד], עמ' 145)

יושב זבוב ושמו שלמה ואין הוא חושב כלום, כל מאום ...

(משה אפרתי, "החרב המתהפכת" [תר' א' קריב], עמ' 228)

פחות מזבובון. הרבה פחות (ס' יזהר, "ימי צקלג", עמ' 954)

אנשים מתים כמו זבובים

(אהרן מגד, "מקרה הכסיל", ערב המלחמה, עמ' 156)

משול אדם לנמלה, כמוה כמוהו (י' בורלא, "כיסופים", עמ' 147)

כולנו כאן במקצת כעכברים סומים, תועים באפלה

(חנוך ברטוב, "שש כנפים לאחד", עמ' 214)

---

* בסוף כל פסקה הובאו מקבילות. המספרים המובאים בצדן

בסוגריים מורים על אסופת פתגמי יידיש של ברנשטיין-זגל (וארשא

תרס"ח).

— מהו האדם? שלפוחית סבון. הנה היא מבריקה ומנצנצת
לעין השמש בשלל צבעים מרהיב־עין, ולפתע היא מתנפצת
ולא נשאר ממנה דבר (זאב כחל, „סכרים בפרץ“, עמ' 303)
למה האדם משול? משול ככלי־זכוכית...

(י"ד ברקוביץ, סיפורים [נ"י תרע"ט], עמ' 19)

אדם חלש ממשפחת החלשים

(ח' הנו, „ריחיים שבורים“ [ש' תודר, „לשוננו לעם“, תמוז תשכ"א])

אדם — — — משול כחרש הנשבר

(תפילת „ונתנה תקף“)

א מענש איז ווי א פליג (2330); אדם משול לסנדלר: כזה כן זה זקוק
לאישה (ש' ארנסט, „ספר האשה“, סי' 284).

ב. ברזל, סלע, אבן, חזק

... כי היה עשוי מחמרים שונים, לפעמים כמו ברזל, לפעמים

כלחם לבן, לפעמים עץ עתיק

(יהודה עמיחי, „מאה מיתות“ [מבחר סיפורי ישראל, קמחין, עמ' 307])

ואילו לעשות את החשבון — הוא שולח דווקא אותי. צריך

אדם להיות עשוי מברזל, אני אומרת לך...

(משה אפרתי, דורות נשברים [תר' א' קריבן, עמ' 404])

האם מברזל אני? האם לא בשר ודם ככל האנשים?

(מ"ז חלפובסקי, „ילד יולד לנו“, עמ' 91)

זקני היה קשה מברזל, שקיבל את גור־הדין הקשה הזה

בדומיה (ח' טשרנוביץ [רב צעיר], „פרקי חיים“, עמ' 114)

אדם חזק מסלע ויכול לסבול הרבה (ש"י ענגון, „מעלות“, ט"ו)

כוח אבנים היה כוחו לשאת עליו את משא העם הזה וטורחו

וריבו (הרב י"ל הכהן פישמן, „שרי המאה“, ח"ה, עמ' 162)

אבל האדם קשה מאבן ומתרגל (י"ח ברנר, כרך ג, "בחצר", עמ' 86)
... בשעת מעשה הרהרתי: כמה חלש הוא האדם, רפה, אין
אזנים, וכמה חזק הוא, גבור רב כוח!

(י"ל גירשט, "שני קדישים" [50 סיפורים/פלאין, עמ' 120])
"... זהו דרכו של יהודי, פוסקים ואומרים: כשהוא חלש,
הוא חלש מתולעת; וכשהוא גבור, הוא משסע אריות"

(יהודה שטיינברג, כל כתבי, כ"ב, "שני ווכחנים", עמ' 45)

בארץ ישראל צריך אדם להיות חזק מברזל

(רוחמה חזנוב, "גדרות", עמ' 119)

א מענש איז א מאל שטארקער פון אייזן, און א מאל שלאפער פון
א פליג (2328)

ג. מחשבתו

אך רבות מחשבות בלב איש ומה מצעדי גבר

(א' מאפו, כל כתבי, "עייט צבוע", עמ' תיט)

בן אדם יחשב דרכו אף יכין צעדו לבל ימוט נצח ולא ידע
כי אך על שבכה יתהלך וממעל לו יעצו להדיחו משאתו
ולהסיע כעץ כל תקוותו והוות נפשו!

(מ"ד ברנדשטטר, כתבי, "ראשית מדון ואחריתו", עמ' 29)

האדם מיחל וה' לועג לו ...

כי האדם דואג והקב"ה לועג (י"ד ברקוביץ, מ"מ בא"י, עמ' 207)

(שלום עליכם, [תר' יד"ב] "יוסילי הזמיר", עמ' כ"ט)

היינו דאמרי אינשי: "האדם יחשוב, והקב"ה ילעג לו" ...

(י"ח ברנר, "נדודים", עמ' 99)

אדם חושב כך וזה שלמעלה ממך חושב לעשות אחרת

(ש"י עגנון, "עפר א"י, ג)

מחשב בן אדם ומחשב, ובא המקרה והופך את כל הקערה על פיה (ראובן וולנרוד, "בין חומות נ"י", עמ' 193)

דער מענש טראכט און ג' לאכט (2347); ועי' אלעזר בלאנקשטיין, "משלי ישראל ואומות העולם", סי' 62; האדם חושב ודואג, וה' יושב ולועג (טף [טוביה פסח] שפירא, "אמרי שפר", פיעטריקוב, ה' תרע"א, פצ"ה)

ד. ספר

כל אדם, אומרים הוא ספר שלם

(יוחנן טברסקי, "הלב והחרב", עמ' 148)

אמר רבי אפרים, זכריה בני הוא ספר מוסר

(ש"י עגנון, "הכנסת כלה", ס"א, פי"א, עמ' קכג)

ספר פתוח את לפני, גברת נכבדה

(א' שטיינמאן, "סחור סחור", "התקופה", ס"א, עמ' 96)

הנבי מצטערת מאוד על שאיני יכולה לדבר עמו בשפתו הוא, לכן יישאר בשבילי ספר חתום

(מתתיהו זלצברג, "שורת הכבוד", עמ' 54)

יעדער מענש איז א גאנצער ספר (שפריכווערטער וואס איז כדאי זיי צו ניצן, "יידישע שפראך", אקט־דעצ', 1952, סי' 787).

ה. חוטא

האדם חוטא והתרגול יהא כפרתו

(א' אברונין, פתגמים על עיוות הדין, "לשונונו לעם", אייר, תש"ו)

דער מענש זינדיגט און דער האהן ווערט די כפרה (2346)

ה. שיגעון

כל אחד יש לו שיגעון שלו

(ש"ע [תר' י"ד ברקוביץ], "כתריאלים", עמ' קצ)

שפל אדם מצוין בשיגעון שלו

(ש"י עגנון, "בנעורינו ובזקנינו", סי"ב)

מילא, לכל אדם השיגעונות שלו

(יהושע בריוסף, "העומדים על הסף", עמ' 35)

כל אחד והשיגעונות שלו

(אהרן אמיר, "ולא תהיה למוות ממשלה", עמ' 200)

בכולנו ניצוץ של טירוף — מעיר רב חיים מיכלין בחיך... .

(א"ש שטיין, "אדרת אליהו", עמ' 282)

איסליכער מענש האט זיך זיין שגעון (2321); עי' י' דוידזון, אוצהמוה"ם

; 2486 ; א' טנדלאו, "שפריכווערטער..." 830; י' כהן "זה לעומת זה", 136.

ראובן מירקין

להשלמת הנמצא במילונים *

(המשך)

אדש, פיעל [ענין שפת אידיש] (תרצ"ה)

„אין אני יודע אם העברית תוכל לעכל את שפת

אידיש... אפשר שהעברית תוכל ליטול הימנה צורה,

כדרך שעשה מנדלי ברוב אמנות, כש"אידש" את העברית"

---

* במדור זה ננסה להגיע אל עדויותיהם הקדומות ביותר של